

УДК 368:338.43

JEL: Q13, Q14, G15, G22

Олександр Віленчук

Житомирський національний агроекологічний університет
Україна

ТРИРІВНЕВИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Мета. Метою статті є виявлення сучасних тенденцій становлення аграрного страхування в Україні з огляду на потенційні можливості його розвитку, враховуючи об'єктивні потреби виробників сільськогосподарської продукції в посиленні їх страхового захисту.

Методологія / методика / підхід. Методологія представленого дослідження базується на загальноприйнятих принципах формування страхових відносин у суспільстві. Інтеграція сучасних наукових поглядів на роль страхування в цілому та аграрного зокрема, свідчить про унікальність і незамінність використання цього фінансово-економічного інструмента в процесі протидії та запобігання негативних проявів ризиків навколишнього середовища. У процесі дослідження використовували методи індукції та дедукції – для формування цілісного відображення ключових умов функціонування ринку аграрного страхування; методи порівняння, групування, аналізу й статистики – для виявлення сучасних тенденцій розвитку страхових відносин в аграрній сфері; абстрактно-логічний метод сприяв узагальненню авторської позиції щодо дальшої активізації вітчизняного ринку аграрного страхування.

Результати. Трирівневий аналіз функціонування національного ринку аграрного страхування дає підстави констатувати наявність позитивних тенденцій розвитку соціально-економічних взаємовідносин між учасниками страхового процесу. Водночас актуальними залишаються питання щодо розширення страхового покриття сільськогосподарських ризиків, диверсифікації можливих джерел сплати страхових платежів та зростання рівня капіталізації страхових компаній.

Оригінальність / наукова новизна. Оригінальність наукового дослідження полягає у використанні трирівневого аналізу показників розвитку страхового ринку в сегменті аграрного страхування. Для узагальненого діагностування та виявлення закономірностей розвитку страхового ринку, дослідженням охоплено десятирічний період (2006–2016 рр.). Аналіз територіального, галузевого та інституціонального рівнів функціонування ринку страхування сільськогосподарської продукції здійснено за період 2012–2016 рр. Наукова новизна полягає у використанні креативного підходу до аналізу ключових показників розвитку аграрного страхування в Україні.

Практична цінність / значущість. Практична цінність зумовлена розробкою авторських пропозицій, спрямованих на підвищення ділової активності учасників страхового ринку як основи для збалансування їх наявних страхових інтересів.

Ключові слова: аграрне страхування, ризики, сільськогосподарська продукція, страхувальники, страхові компанії.

THREE-LEVEL ANALYSIS OF AGRARIAN INSURANCE MARKET FUNCTIONING IN UKRAINE

Purpose. *The purpose of the article is to identify the current trends in the formation of agrarian insurance in Ukraine considering the potential of its development, taking into account the objective needs of agricultural producers in strengthening their insurance protection.*

Methodology / approach. *The methodology of the presented research is based on the generally accepted principles of insurance relations formation in society. Integration of modern scientific views on the role of insurance in general and agrarian insurance in particular, testifies to the uniqueness and the indispensability of using this financial and economic tool in the process of counteraction and prevention of negative manifestations of the environmental risks. In the process of research, methods of induction and deduction were used – to form a holistic reflection of the key conditions for the functioning of the agrarian insurance market; methods of comparison, grouping, analysis and statistics – to identify current trends in the insurance relations development in the agrarian sector; the abstract-logical method contributed to the generalization of the author's position regarding the further activation of the domestic market agrarian insurance.*

Results. *The three-level analysis of the agrarian insurance national market functioning gives grounds to state that there are positive trends in the development of socio-economic relations between the participants in the insurance process. At the same time, issues concerning the expansion of the agricultural risk insurance coverage, possible sources of insurance payments diversification and the growth of insurance companies capitalization level remain to be still relevant.*

Originality / scientific novelty. *The originality of the research is to use a three-level indicators' analysis of the insurance market development in the segment of agrarian insurance. For the generalized diagnosis and identification of the patterns of development of insurance market, the study covered the ten-year period (2006–2016). The analysis of the territorial, sectoral and institutional levels of the insurance market functioning for agricultural products was carried out for the period of 2012–2016. The scientific novelty is to use a creative approach to analyze key indicators of agricultural insurance development in Ukraine.*

Practical value / implications. *Practical value is determined by the development of author's proposals, which are aimed at activating the business activity of the insurance market participants as the basis for balancing their existing insurance interests.*

Key words: *agrarian insurance, risks, agricultural products, insurers, insurance companies.*

Александр Виленчук

Житомирский национальный агроэкологический университет
Украина

ТРЕХУРОВНЕВЫЙ АНАЛИЗ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РЫНКА АГРАРНОГО СТРАХОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Цель. Целью статьи является выявление современных тенденций становления аграрного страхования в Украине с позиции потенциальных возможностей его развития, учитывая объективные потребности производителей сельскохозяйственной продукции в усилении их страховой защиты.

Методология / методика / подход. Методология представленного исследования базируется на общепринятых принципах формирования страховых отношений в обществе. Интеграция современных научных взглядов на роль страхования в целом и аграрного в частности, свидетельствует об уникальности и незаменимости использования данного финансово-экономического инструмента в процессе противодействия и предотвращения негативных проявлений рисков окружающей среды. В процессе исследования использовались методы индукции и дедукции – для формирования целостного отражения ключевых условий функционирования рынка аграрного страхования; методы сравнения, группировки, анализа и статистики – для выявления современных тенденций развития страховых отношений в аграрной сфере; абстрактно-логический метод способствовал обобщению авторской позиции по дальнейшей активизации отечественного рынка аграрного страхования.

Результаты. Трехуровневый анализ функционирования национального рынка аграрного страхования дает основания констатировать наличие положительных тенденций развития социально-экономических взаимоотношений между участниками страхового процесса. В то же время актуальными остаются вопросы расширения страхового покрытия сельскохозяйственных рисков, диверсификации возможных источников уплаты страховых платежей и роста уровня капитализации страховых компаний.

Оригинальность / научная новизна. Оригинальность научного исследования заключается в использовании трехуровневого анализа показателей развития страхового рынка в сегменте аграрного страхования. Для обобщенного диагностирования и выявления закономерностей развития страхового рынка, исследованием было охвачено десятилетний период (2006–2016 гг.). Анализ территориального, отраслевого и институционального уровней функционирования рынка страхования сельскохозяйственной продукции осуществлен за период 2010–2016 гг. Научная новизна заключается в использовании креативного подхода к анализу ключевых показателей развития аграрного страхования в Украине.

Практическая ценность / значимость. Практическая ценность обусловлена разработкой авторских предложений, направленных на повышение деловой активности участников страхового рынка как основы для сбалансирования их имеющихся страховых интересов.

Ключевые слова: аграрное страхование, риски, сельскохозяйственная продукция, страхователи, страховые компании.

Постановка проблемы. Сучасний рівень розвитку аграрного страхування в Україні перебуває на етапі свого становлення та пошуку оптимальних форм та механізмів взаємодії між учасниками страхового процесу. Водночас серед виробників сільськогосподарської продукції спостерігається поступове зростання їх платоспроможного попиту на страхові послуги. Це зумовлює необхідність формування відповідної інфраструктурної та інституціональної спроможності щодо забезпечення надійним і своєчасним страховим захистом потенційних страхувальників.

За даними Світового банку, аграрне страхування успішно розвивається в понад 100 країнах світу [1]. Цей фінансово-економічний інструмент широко застосовують для мінімізації найрізноманітніших ризиків аграріїв та

стабілізації їх доходів у часі та просторі. Проте вітчизняні товаровиробники сільськогосподарської продукції не в достатній мірі використовують потенційні можливості страхування в процесі локалізації наявних ризиків через суб'єктивні та об'єктивні причини, що зумовлює актуальність і необхідність проведення цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теорії та методології аграрного страхування зробили такі вітчизняні учені, як Ю. В. Алексерова [2], О. М. Остапенко [3], О. Т. Прокопчук [4], Ю. В. Улянич [4], В. П. Бечко [4]. Зокрема, Ю. В. Алексерова стверджує, що система аграрного страхування забезпечує стабільність сільськогосподарського виробництва та доходів сільського населення як передумов стабільного економічного зростання країни та підвищення добробуту її громадян шляхом максимального використання можливостей аграрного й страхового ринків та ефективного використання державних ресурсів [2, с. 49–50]. О. Т. Прокопчук стверджує, що сільськогосподарське страхування розвивається в усьому світі як головний інструмент управління ризиками з метою зменшення негативного впливу погоди та інших природних чинників [4]. Для вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції використання цього інструменту захисту майнових інтересів є особливо актуальним з позицій можливостей застосування міжнародного досвіду аграрного страхування.

Зарубіжні вчені акцентують увагу на різних аспектах, видах і формах страхування сільськогосподарської продукції [5–12]. Так, А. Ramsey розглядає можливості розширення програм страхування врожаю в рамках реалізації Спільної аграрної політики в країнах ЄС, а також порівнює стан розвитку аграрного страхування в ЄС та США [5]. Yu. Jisang досліджує взаємозв'язок між розміром державних (муніципальних) субсидій та сумою сплачених страхових премій, що відповідно сприяє збільшенню застрахованих посівних площ [6]. За останнє десятиліття в багатьох країнах світу проявляється значний науковий і практичний інтерес до індексних страхових продуктів. Із цього приводу N. Jensen досліджує можливості використання індексного страхування в аграрній сфері як альтернативи класичним страховим продуктам [7]. N. Komadel обґрунтовує доцільність сек'юризації сільськогосподарських ризиків для страхових компаній у разі одночасного виникнення страхових подій у виробників аграрної продукції [8].

Водночас вітчизняний ринок аграрного страхування перебуває на еволюційному етапі свого розвитку, зумовлює потребу в здійсненні дальших досліджень.

Метою статті є виявлення сучасних тенденцій становлення вітчизняного ринку аграрного страхування з огляду на потенційні можливості його розвитку, враховуючи об'єктивні потреби виробників сільськогосподарської продукції в посиленні їх страхового захисту.

З огляду на сформульовану мету в статті вирішено такі важливі завдання:

- виявлено ключові тенденції становлення й розвитку вітчизняного ринку

страхування за період 2006–2016 рр.;

- здійснено аналіз ключових показників у територіальному, галузевому та інституціональному вимірах за період 2012–2016 рр.;

- сформульовано авторські пропозиції щодо дальшого розвитку страхових відносин в аграрній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з офіційними даними американського Центру досліджень катастроф, страхування і перестраховування (AON Impact Forecasting) за 2006–2016 рр. загальна сума економічних збитків у світі, спричинених різними природо-кліматичними явищами та процесами становила 2122,0 млрд дол. США, при цьому сума страхових відшкодувань склала 29 % (або 615,4 млрд дол. США) від глобальних втрат. Найбільші суми економічних збитків були заподіяні: у 2006 р. – 77 млрд дол. США; у 2008 р. – 253 млрд дол. США; у 2010 р. – 265 млрд дол. США; у 2011 р. – 471 млрд дол. США; у 2012 р. – 219 млрд дол. США; у 2015 р. – 128 млрд дол. США та у 2016 р. – 210 млрд дол. США. Рівень страхових виплат до загальної суми збитків за досліджуваний період змінювався за роками від 19,5 до 42,9 % [13, с. 2]. Наведені статистичні дані свідчать, що традиція і культура економічної поведінки у світі передбачають використання страхування як механізму розподілу (перерозподілу) ризиків між суб'єктами страхового ринку з метою нейтралізації їх впливу на страхувальників.

Об'єктивними критеріями розвитку світового ринку аграрного страхування виступає показник капіталізованих страхових премій. За період 2005–2015 рр. загальна сума страхових премій зросла майже в 4 рази: з 8,0 млрд до 31,4 млрд дол. США [14]. Сукупність страхових програм, представлених на світовому ринку аграрного страхування, створює передумови для формування фінансово-економічних відносин між учасниками страхового процесу. Оцінювання рівня покриття страхуванням сільськогосподарських ризиків здійснюється за допомогою показників відношення застрахованих до посівних площ. У США, Китаї, Індії, Канаді, Іспанії, Греції цей показник становить: 88 %; 45 %; 15 %; 72 %; 80 % та 100 % відповідно [15].

Узагалі дієвість механізму аграрного страхування в багатьох країнах Європи базується на єдності комерційного підходу та використанні державних субсидій у формуванні фінансово-економічних інтересів суб'єктів страхового процесу. Механізм надання державних (регіональних) субсидій на часткове покриття витрат фермерів регламентується національними урядами країн ЄС щодо сплати частки страхових премій. Зокрема, в Австрії 46 % страхових премій компенсують фермерам через механізм субсидування; на Кіпрі – 50 % (за умов обов'язкового страхування), у Латвії, Литві, Люксембурзі й Туреччині – по 50 %; в Італії – 67 %; у Португалії – від 35 до 75 %; у Словенії – від 30 до 50 %; у Хорватії – 75 %; у Франції – 35 % (40 % для фермерів, які тільки розпочинають сільськогосподарську діяльність) та в Чехії – від 15 % у тваринництві та до 30 % у рослинництві [16].

Безперечно, що основним аргументом розвитку страхування в країні

виступає наявність земель сільськогосподарського призначення, на яких здійснюють виробництво аграрної продукції. Дослідження ринку аграрного страхування в Україні за період 2006–2016 рр. засвідчує еволюційний і циклічний характер його розвитку (табл. 1). Десятилітній період становлення страхових відносин в аграрній сфері умовно можна поділити на чотири етапи.

Таблиця 1

Динаміка змін ключових показників розвитку ринку аграрного страхування в Україні, 2006–2016 рр.

Показники	Роки										
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Посівна площа, тис. га	25928,0	26060,0	27133,0	26990,0	26952,0	27670,5	27801,3	28329,3	27239,1	26901,8	27026,0
Застрахована площа, тис. га	670,0	2360,0	1171,0	510,0	553,0	786,3	727,3	868,9	732,0	689,2	675,6
Частка застрахованої площі в структурі посівної, %	2,6	9,1	4,3	1,9	2,1	2,8	2,6	3,1	2,7	2,6	2,5
Кількість страхових компаній, шт.	37	62	59	16	13	14	14	8	10	12	11
Кількість договорів, шт.	1330	4397	1637	1980	1217	2710	1936	1722	1392	1062	787
Страхова сума, млн грн	619,6	2189,1	3153,4	1300,0	2455,0	3640,0	3462,7	4394,9	3297,2	3969,3	5808,9
Страхова сума на 1 га, грн	924,8	927,6	2692,9	2549,0	4439,4	4629,3	4761,0	5058,0	4504,4	5758,9	8598,3
Сума премій, млн грн	28,5	116,7	155,4	42,0	72,1	136,3	130,5	135,4	72,8	77,7	156,0
Страхова премія на 1 га, грн	42,5	49,4	132,7	82,4	130,4	173,3	179,4	155,8	99,5	112,7	230,9
Сума виплат, млн грн	н/д	н/д	н/д	15,3	36,7	38,2	53,5	13,1	5,5	10,0	69,5
Рівень виплат, %	н/д	н/д	н/д	36,5	50,9	28,0	41,0	9,7	7,6	12,9	44,5
Страхові виплати на 1 га, грн	н/д	н/д	н/д	30,0	66,4	48,6	73,6	15,1	7,5	14,5	102,9
Сума субсидій, млн грн	12,5	47,8	72,8	0	0	0	0,086	0	0	0	0
Частка субсидій у страхових преміях, %	43,9	41,0	46,8	0	0	0	0,066	0	0	0	0

Джерело: розраховано на основі даних [17; 18; 19; 20].

Перший етап (2006–2008 рр.) пов'язаний з активним розвитком процесу страхування сільськогосподарських ризиків. Особливо успішним для страховиків вважається 2007 р., у якому спостерігалось збільшення ділової активності страхового ринку. Зокрема, застрахована площа зросла більш ніж у 6 разів; кількість укладених договорів збільшилась майже у 5 разів; ліміт страхового покриття – у 5,8 раза та страхові премії – у 9,1 раза відповідно. У 2007 р. зафіксовано найвищий рівень співвідношення застрахованих до посівних площ, який становив 9,1 % за середнього показника за досліджуваний період 3,5 %.

Активізація ринку аграрного страхування у 2006–2008 рр. сталася завдяки

цілеспрямованій державній підтримці в рамках реалізації Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України», яким передбачено надання державних субсидій аграріям на потреби страхування. У відповідності до вищеназваного Закону передбачена компенсація 50 % страхових платежів виробникам сільськогосподарської продукції, які застрахували свої посіви. Завдяки застосуванню цієї законодавчої норми у 2006 р. з державного бюджету було виділено 12,5 млн грн, у 2007 р. – 47,8 млн грн, у 2008 р. – 72,8 млн грн, у 2012 р. – 0,086 млн грн [17, с. 4; 18, с. 4; 20, с. 6].

Другий етап (2009–2010 рр.) необхідно розглядати з позицій впливу негативних чинників світової фінансової кризи. У 2009 р. уперше після впровадження програми субсидування аграріям, уряд України не передбачив у бюджеті відповідних коштів. Це рішення негативно вплинуло на ділову активність учасників аграрного страхування. За досліджуваний період відбулося суттєве скорочення застрахованих площ на 43,6 %: із 1170,0 тис. га до 510,0 тис. га. Зафіксовано зниження сум страхових премій у 3,7 раза: з 155,4 млн грн до 42,0 млн грн. Разом з цим, необхідно відзначити про достатньо високий рівень страхових відшкодувань у сумі 36,7 млн грн, які здійснили страховики у 2010 р. Рівень виплат до премій становив 50,9 %, це свідчить про відповідальне ставлення страховиків до страхувальників, особливо з огляду на несприятливі погодні умови.

Третій етап (2011–2013 рр.) характеризується поживленням процесу укладання (переукладання) договорів аграрного страхування. За 2011 андерайтинговий рік страхові компанії, які працювали на ринку страхування сільськогосподарської продукції, уклали найбільшу кількість договорів – 2710. Це сприяло акумуляції 136,3 млн грн страхових премій, що майже вдвічі більше, ніж у 2010 р. Одним з основних чинників зростання страхових платежів стало функціонування програми форвардної закупівлі зерна, яку проводила компанія «Хліб Інвестбуд». Відповідно до умов форвардних контрактів, агропідприємства здійснювали страхування майбутнього врожаю в одній із трьох акредитованих страхових компаніях, а саме: ПрАТ «УАСК АСКА», ПрАТ «СК “Брокбізнес”» та ПрАТ «СК “Провідна”».

Четвертий етап (2014–2016 рр.) відзначається певним сповільненням розвитку базових показників, що визначають рівень розвитку ринку аграрного страхування. Основними причинами падіння обсягу аграрного страхування слід вважати наявність кризових соціально-економічних і політичних явищ та процесів у державі.

Проте, незважаючи на кризові явища в економіці України у 2016 р. ринок аграрного страхування почав демонструвати позитивні тенденції свого розвитку. Уперше за весь період дослідження сума акумульованих премій страховими компаніями досягла розміру в 156 млн грн, що більше ніж у 2 рази перевищує аналогічний показник 2008 р., у якому виділено найбільшу суму (72,8 млн грн) державних субсидій для сплати аграріями частки страхових платежів за надані

послуги страховими компаніями. Це є свідченням того, що навіть за відсутності державних субсидій аграрії поступово усвідомлюють необхідність страхування для забезпечення ефективної протидії сільськогосподарським ризикам.

Водночас варто акцентувати увагу на невикористаному потенціалі розвитку ринку аграрного страхування в Україні, про що свідчить показник питомої ваги застрахованих площ у структурі посівних площ. Зазначений показник становив: у 2012 р. – 2,6 %; у 2013 р. – 3,1 %; у 2014 р. – 2,7 %; у 2015 р. – 2,6 % та у 2016 р. – 2,5 % (рис. 1). Ці дані свідчать про необхідність здійснення дальшого аналізу й обґрунтування можливих варіантів розвитку ринку аграрного страхування з дотриманням еквівалентності інтересів усіх його учасників.

Логіка наукового дослідження передбачає необхідність формування етапів процесу аналізу та визначення тенденцій розвитку ринку аграрного страхування. Послідовність такого аналізу зумовлює виявлення територіальних, галузевих та інституціональних особливостей прояву фінансово-економічних взаємовідносин між учасниками страхового процесу. Трирівневий аналіз страхового ринку дозволяє отримати максимально об'єктивний масив статистичної інформації для проведення дальшого дослідження.

Рис. 1. Співвідношення посівних і застрахованих площ

Джерело: побудовано на основі даних [17; 18; 19; 20].

Аналізуючи територіальний розвиток аграрного страхування, необхідно зазначити, що за 2012–2016 рр. рівень покриття страхуванням посівних площ перебував у широкому діапазоні від 0,12 тис. га до 128,98 тис. га. Наприклад, у 2015 р. у Хмельницькій області страхуванням було покрито 128,98 тис. га посівних площ, що становило 11,4 % від загальнонаціонального показника. Найнижчі показники за досліджуваний період зафіксовані у Волинській, Закарпатській та Івано-Франківській областях (табл. 1).

Аналіз рівня співвідношення застрахованих до посівних площ свідчить про

те, що за досліджуваний період аграрії не використовували потенційних можливостей страхового захисту. Діапазон коливання цього показника перебував у межах від 0,39 до 11,41 %. Перевищення 5 % покриття страхуванням посівних площ зафіксовано лише у 2012–2014 рр. у Львівській, Полтавській, Хмельницькій і Чернівецькій областях.

Таблиця 1

Динаміка територіальних відмінностей становлення аграрного страхування за ключовими показниками його розвитку у 2012–2016 рр.

Області України	Застрахована площа, тис. га					Відношення застрахованих до посівних площ, %				
	Роки									
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
АР Крим	9,07	25,42	-	-	-	1,16	3,37	-	-	-
Вінницька	52,80	69,62	54,81	63,44	35,56	3,27	4,29	3,39	3,87	2,17
Волинська	9,36	10,99	11,43	4,59	1,36	1,79	2,08	2,15	0,85	0,25
Дніпропетровська	37,93	65,31	41,32	42,78	39,79	1,99	3,37	2,12	2,21	2,07
Донецька	48,93	41,95	49,71	1,59	4,64	3,44	2,93	3,74	0,16	0,47
Житомирська	24,87	25,26	27,22	15,51	19,26	3,12	3,09	3,27	1,82	2,18
Закарпатська	1,27	2,17	1,61	0,12	0,14	0,66	1,13	0,85	0,06	0,07
Запорізька	31,79	28,73	34,14	34,79	17,28	2,00	1,77	2,10	2,14	1,06
Ів.-Франківська	4,68	10,31	6,32	4,41	8,09	1,31	2,84	1,68	1,21	2,18
Київська	27,14	33,64	29,51	12,56	13,60	2,35	2,90	2,55	1,09	1,17
Кіровоградська	42,57	58,34	46,70	31,20	20,58	2,58	3,49	2,79	1,86	1,22
Луганська	55,64	23,83	0,00	0,00	14,89	5,50	2,31	0,00	0,00	1,89
Львівська	38,48	59,87	42,62	6,24	16,01	6,45	9,64	6,78	0,98	2,42
Миколаївська	12,24	34,21	14,31	25,56	39,02	0,82	2,19	0,92	1,64	2,54
Одеська	23,42	8,70	25,72	56,82	34,22	1,31	0,47	1,39	3,08	1,85
Полтавська	84,88	113,86	89,33	44,15	70,61	4,96	6,62	5,20	2,57	4,11
Рівненська	15,98	8,58	19,41	3,08	3,80	3,02	1,59	3,58	0,56	0,69
Сумська	32,77	44,63	38,10	15,22	41,52	3,00	4,04	3,50	1,37	3,70
Тернопільська	30,25	23,10	32,61	29,16	28,62	3,79	2,89	4,06	3,68	3,52
Харківська	38,32	33,07	42,42	61,08	25,32	2,22	1,88	2,46	3,49	1,44
Херсонська	28,82	46,20	34,21	7,97	55,73	2,18	3,26	2,39	0,58	4,12
Хмельницька	22,57	29,36	26,60	128,98	115,24	2,03	2,58	2,37	11,41	9,99
Черкаська	21,51	22,22	28,11	20,28	14,15	1,78	1,85	2,34	1,69	1,18
Чернівецька	1,23	8,46	1,40	19,52	16,13	0,40	2,76	0,46	6,39	5,28
Чернігівська	30,82	41,12	34,51	60,15	40,00	2,70	3,54	3,05	5,09	3,34

Джерело: розраховано за даними [17; 18; 19; 20].

Дослідження параметрів територіального розвитку ринку аграрного страхування за 2012–2016 рр. засвідчує про нерівномірну участь аграріїв у страховому процесі, що пов'язано із сукупністю соціально-економічних, організаційних і маркетингових чинників формування страхових відносин у сільській місцевості. За досліджуваний період регіональними лідерами з аграрного страхування вважаються: Вінницька, Дніпропетровська, Кіровоградська, Полтавська та Хмельницька області, їх частка в загальній структурі страхового ринку за кількістю укладених договорів страхування

становить 41,6 %; за обсягом ліміту відповідальності страховиків – 47,1 % та за сумою сплачених страхових премій – 44,2 %.

Діагностування стану ринку аграрного страхування потребує аналізу показників, які відображають рівень страхового захисту в розрізі сільськогосподарських культур (табл. 2).

Таблиця 2

**Відносні показники динаміки розвитку ринку аграрного страхування
у рослинництві за 2012–2016 рр.**

Роки	Зернові та зернобобові культури							Технічні культури			Овочі та плодівництво
	Озимі зернові			Ярі зернові			Зернобобові	Олійні культури		Коренеплоди	
	Пшениця	Ячмінь	Жито	Пшениця	Ячмінь	Кукурудза		Соя	Соняшник		
<i>Страхова сума на 1 га застрахованої площі, грн</i>											
2012	4832,3	2228,9	2882,9	3865,9	2763,9	6533,4	6513,0	3949,1	1725,7	16638,2	12614,2
2013	4830,9	4230,4	5626,9	-	1189,1	7019,4	1667,4	3242,0	1556,4	14851,7	49280,7
2014	5199,2	1873,5	4086,1	1173,5	2002,2	2007,1	16698,9	4760,9	1099,5	12667,8	-
2015	4522,9	3771,4	3547,6	19278,3	7520,6	8124,0	8861,5	13634,7	2960,2	10465,5	65634,5
2016	5813,3	3889,5	4876,0	18796,7	13565,0	15203,2	27978,7	15224,8	6836,8	25402,7	17659,3
<i>Страхова сума на 1 об'єкт (договір) страхування, тис. грн</i>											
2012	2185,0	614,8	514,2	328,6	657,8	2218,8	1867,8	1973,1	673,2	1890,0	3153,5
2013	2986,1	1260,7	1712,4	-	258,4	3259,4	255,7	2214,5	563,4	5589,7	9418,1
2014	3393,2	559,3	1071,8	316,8	1563,9	712,2	2570,3	3328,5	624,1	6100,0	-
2015	4072,3	1098,6	929,5	9639,2	1398,8	6438,5	20456,8	6292,3	805,7	43362,2	2625,4
2016	5937,5	1681,1	937,3	15131,3	2898,0	9721,6	26267,1	11437,6	2805,1	44677,1	13381,8
<i>Страхові премії на 1 га застрахованої площі, грн</i>											
2012	168,8	92,3	112,8	105,5	54,7	242,1	306,3	94,3	109,4	817,2	277,8
2013	161,8	154,7	205,8	-	53,8	192,2	131,9	20,0	82,4	336,6	629,1
2014	105,4	86,6	157,3	57,6	26,5	116,1	295,6	42,9	39,3	322,4	-
2015	122,2	106,5	161,9	352,8	166,1	89,0	71,5	172,0	90,0	54,0	722,0
2016	209,4	114,5	166,7	438,7	229,4	122,1	641,8	267,5	203,4	415,0	433,3
<i>Страхові премії на 1 об'єкт (договір) страхування, тис. грн</i>											
2012	76,3	25,5	20,1	9,0	13,0	82,2	87,9	47,1	42,7	92,8	69,5
2013	100,0	46,1	62,6	-	11,7	89,3	20,2	13,6	29,8	126,7	120,2
2014	68,8	25,9	41,3	15,6	20,7	41,2	45,5	30,0	22,3	155,3	-
2015	110,1	31,0	42,4	176,4	30,9	70,5	165,1	79,4	24,5	223,9	28,9
2016	213,9	49,5	32,0	353,2	49,0	78,1	602,5	200,9	83,4	729,9	328,4
<i>Страхові виплати на 1 га застрахованої площі, грн</i>											
2012	65,9	162,4	24,8	0,0	4,8	36,1	36,2	11,0	165,8	63,8	0,0
2013	13,7	47,0	1,6	-	0,0	1,9	199,9	0,1	39,2	0,0	428,7
2014	6,6	27,2	1,4	0,0	0,0	1,1	4,9	0,3	13,3	27,4	-
2015	18,7	0,0	114,7	0,0	0,0	18,0	0,0	12,2	8,6	0,0	0,0
2016	13,7	0,0	0,0	0,0	0,0	13,5	3027,0	10,5	114,4	1,8	1254,3

Джерело: розраховано за даними [17; 18; 19; 20].

Галузевий аналіз ринку аграрного страхування дозволяє виявити наявні

тенденції попиту й пропозиції, які формуються між суб'єктами страхового процесу. Проведення такого аналізу надає необхідний масив інформації щодо залучення до процесу страхування посівів зернових, зернобобових і технічних культур, виходячи із застрахованих площ і кількості укладених договорів страхування.

Показники страхових сум на 1 га застрахованої площі відповідають обсягам лімітів відповідальності, які беруть на себе страховики, вступаючи в страхові правовідносини. За 2012–2016 рр. найбільші ліміти відповідальності на 1 га зафіксовані у 2016 р. при страхуванні: озимої пшениці – 5813,33 грн; ярого ячменя – 13564,99 грн; соняшника – 15224,75 грн; сої – 27978,69 грн; та ріпаку – до 6836,75 грн. Відмінність у страхових сумах за окремими сільськогосподарськими культурами на 1 га застрахованих площ пояснюється різними сумами витрат на виробництво й розміром доходів від реалізації аграрної продукції. Водночас страхові премії на 1 га застрахованої площі відображають плату страхувальників за передачу відповідальності щодо ризиків страховику. Діапазон розподілу страхових премій на 1 га адекватний лімітам відповідальності у розрізі сільськогосподарських культур, зокрема їх сума у 2016 р. становила щодо: озимої пшениці – 209,42 грн; ярого ячменя – 229,38 грн; соняшника – 267,47 грн; сої – 641,81 грн та ріпаку – 203,37 грн.

Розмір страхових сум і страхових премій на 1 об'єкт (договір) страхування змінювався залежно від кількості укладених договорів страхування. У зв'язку зі зменшенням їх чисельності протягом 2012–2016 рр., досліджувані показники мали стійку тенденцію до збільшення. Найбільші темпи зростання страхових сум і премій спостерігалися при страхуванні таких сільськогосподарських культур: озима пшениця – у 2,7 та 3,1 раза; озимий ячмінь – у 3,0 і 2,0 раза; соняшник – у 5,8 і 14,8 раза відповідно.

Страхові виплати на 1 га застрахованої площі свідчать про певну частку страхових премій, яку страховики повертають страхувальникам у вигляді відшкодувань, що здійснюються на умовах, передбачених договірними зобов'язаннями суб'єктами страхового процесу. Цей показник має об'єктивну основу й залежить виключно від розміру збитків, спричинених у результаті настання страхових подій і страхової суми (відповідно до обраної величини страхового зобов'язання). За 2012–2016 рр. рівень виплат перебував у діапазоні від 7,6 до 471,9 %, що свідчить про значний розкид страхового відшкодування за роками.

Водночас у розрізі окремих сільськогосподарських культур спостерігалось перевищення виплат над преміями. Зокрема, у 2012 р. рівень виплат при страхуванні озимого ячменю та ріпаку становив 175,85 та 151,64 % відповідно. У 2016 р. сума страхових відшкодувань майже у 5 разів була більшою, ніж отримані премії за страхування сої. Необхідними умовами надійності функціонування страховиків на ринку слід визначити вжиття заходів, спрямованих на розширення страхового поля, використання широкого спектру страхових продуктів в інтересах усіх суб'єктів ринку аграрного

страхування.

Ядром функціонування ринку аграрного страхування, безумовно, виступають страхові компанії. Від їх ділової активності, організації маркетингової політики та менеджменту бізнес-процесів у значній мірі залежить ефективність страхової діяльності в аграрній сфері. Страхові компанії створюють необхідні умови для забезпечення інституціональної спроможності учасників страхового ринку з метою реалізації їх фінансово-економічних інтересів через механізм страхування.

Дослідження діяльності страхових компаній за 2012–2016 рр. дозволяє виявити п'ять основних тенденцій: по-перше, скоротилась кількість страхових компаній (із 14 до 11), які надавали послуги у сфері аграрного страхування; по-друге, зменшилась кількість договорів страхування з 1939 до 787 шт. (у 2,5 рази); по-третє, уповільнилися масштаби покриття страхуванням сільськогосподарських площ із 727,34 до 675,56 тис. грн (92,9 %); по-четверте, збільшилась величина страхових сум із 3462,68 до 5808,86 млн грн (на 167,8 %); по-п'яте, зростає розмір страхових премій із 130,48 до 155,97 млн грн (на 119,5 %). За досліджуваний період часу на ринку аграрного страхування України свої послуги надавали 21 страхова компанія, з яких лише чотири (ПрАТ «УАСК Аска», ПрАТ «СК «Брокбізнес», ПрАТ «АСК «ІНГО Україна», та ПрАТ «СК «PZU Україна») здійснювали страхову діяльність на постійній основі (табл. 3).

Аналіз функціонування чотирьох вищеназваних страхових компаній за 2012–2016 рр. дозволяє зазначити, що їх частка у загальній структурі: укладених договорів складала 24,8 %, 45,6 %, 46,9 % 47,1 % та 63,8 %; застрахованих площ – 40,0 %, 51,3 %, 49,9 %, 52,0 % та 70,3 %; страхових сум – 30,4 %, 37,6 %; 44,2 %, 60,6 % та 73,3 %, страхових премій – 23,9 %, 31,6 %, 40,7 %, 47,0 % та 67,2 % відповідно. Характерною ознакою діяльності зазначених страхових компаній за досліджуваний період є збільшення показників страхових сум і премій з розрахунку на 1 га застрахованої площі та на 1 договір страхування. Таке зростання стало можливим завдяки підвищенню ліміту відповідальності страховиків і скороченню кількості укладених договорів страхування (зокрема, ПрАТ «УАСК АСКА» та ПрАТ «СК «Брокбізнес»).

Одним із ключових індикаторів функціонування страхових компаній є показник страхових виплат. Його динаміка за досліджуваний період була в цілому сприятливою з позиції організації та ведення страхового бізнесу. Однак, у 2012 р. у ПрАТ «АСК «ІНГО Україна» страхові виплати на 1 га застрахованої площі перевищили відповідні показники страхових премій на 142,72 %. Аналогічна ситуація спостерігалася у 2016 р. у ПрАТ «УАСК АСКА», рівень виплат становив 123,05 %. Наведені дані свідчать про необхідність урізноманітнення джерел капіталізації (диверсифікація спектру надання страхових послуг) діяльності страхових компаній як форми уникнення збитковості страховиків.

**Розвиток ринку аграрного страхування
у розрізі страхових компаній України, які надавали свої послуги
на постійній основі протягом 2012–2016 рр.**

Роки	Кількість договорів, шт.	Застрахована площа, тис. га	Страхова сума		Страхові премії		Страхові виплати	
			на 1 га застрахованої площі, грн	на 1 договір, тис. грн	на 1 га застрахованої площі, грн	на 1 договір, тис. грн	на 1 га застрахованої площі, грн	на 1 договір, тис. грн
<i>ПрАТ «УАСК АСКА»</i>								
2012	146	65,87	3550,24	1601,74	143,86	64,90	37,70	17,01
2013	165	78,29	1674,49	794,52	50,16	23,80	12,72	6,03
2014	125	65,63	2553,10	1340,48	32,17	16,89	14,36	7,54
2015	18	9,82	13319,07	7266,29	550,70	300,44	22,89	12,49
2016	112	143,19	12455,37	15923,97	340,06	434,76	418,46	535,00
2016 р. до 2012 р., %, рази	76,7	2,2 р.б.	3,5 р.б.	9,9 р.б.	2,4 р.б.	6,7 р.б.	11,1 р. б.	31,5 р.б.
<i>ПрАТ «СК «БРОКБІЗНЕС»»</i>								
2012	71	46,00	7700,49	4991,22	221,32	143,45	44,49	28,84
2013	229	102,61	6686,12	2995,91	216,34	96,94	37,77	16,93
2014	224	131,21	4113,87	2409,73	140,37	82,23	4,55	2,67
2015	21	9,73	7324,71	3393,78	166,68	77,23	76,53	35,46
2016	13	12,44	9290,45	8890,25	219,20	209,76	0,00	0,00
2016 р. до 2012 р., %	18,3	27,0	120,6	178,1	99,0	146,2	-	-
<i>ПрАТ «АСК «ІНГО Україна»»</i>								
2012	114	75,21	2274,49	1500,57	99,81	65,85	142,45	93,98
2013	237	126,62	3416,27	1825,18	92,09	49,20	31,92	17,06
2014	173	110,12	3974,67	2530,00	56,85	36,19	11,19	7,12
2015	163	200,35	5112,28	6283,72	65,99	81,11	22,20	27,28
2016	193	206,67	6477,50	6936,29	107,73	115,36	30,66	32,83
2016 р. до 2012р., %, рази	169,3	2,7 р.б.	2,8 р.б.	4,6 р.б.	108,0	175,2	21,5	34,9
<i>ПрАТ «СК «PZU Україна»»</i>								
2012	149	104,12	2831,03	1978,30	38,51	26,91	13,29	9,29
2013	155	138,00	2910,50	2591,28	36,22	32,25	0,42	0,38
2014	131	58,45	4061,26	1812,07	46,08	20,56	14,11	6,29
2015	298	138,31	8536,79	3962,16	117,60	54,58	0,85	0,39
2016	184	112,62	9078,81	5556,83	276,70	169,36	24,29	14,87
2016 р. до 2012р., %, рази	123,5	108,2	3,2 р.б.	2,8 р.б.	7,2 р.б.	6,3 р.б.	182,8	160,1

Джерело: розраховано за даними [17; 18; 19; 20].

Діагностика ринку аграрного страхування з позицій територіального,

галузевого та інституціонального рівнів надає підстави для формулювання певних узагальнень у фокусі здійснення дальших наукових досліджень:

- страхові відносини в аграрній сфері повинні ґрунтуватися на максимальній солідаризації фінансово-економічних інтересів суб'єктів страхового ринку в законодавчому, інституціональному, організаційному та комунікаційному вимірах;

- закріплення позитивних тенденцій розвитку ринку аграрного страхування у 2007–2008 рр., 2011–2013 рр. та 2016 р. можливе завдяки стимулюванню попиту й пропозиції на страхові послуги з використанням обґрунтованої тарифної політики, спрямованої на формування доступної вартості страхового покриття для широкого кола аграріїв, а також забезпечення достатнього рівня рентабельності операційної діяльності страховика;

- використання наявного потенціалу розвитку аграрного страхування з метою еквівалентного розподілу ризиків і відповідальності між суб'єктами страхового процесу та забезпечення захисту майнових інтересів селян у процесі виробництва й переробки сільськогосподарської продукції;

- здійснення інформаційних, популяризаційних і культурно-освітніх заходів серед аграріїв щодо використання потенційних можливостей страхування в протидії сільськогосподарським ризикам і мотивування страховиків у розробці й наданні якісних страхових послуг;

- висвітлення сучасних методів і форм взаємодії страховиків і страхувальників на засадах державно-приватного партнерства, взаємного страхування, а також визначення можливої участі держави та муніципальних органів влади щодо покриття частки витрат аграріїв на страхування, виходячи з досвіду зарубіжних країн.

Висновки. Результати діагностування стану ринку аграрного страхування спрямовані на формування наукової позиції щодо функціонування сучасної моделі страхових відносин у сільській місцевості. Виявлені тенденції розвитку вітчизняного ринку аграрного страхування в територіальному, галузевому та інституціональному вимірах свідчать про досить низький рівень використання наявного потенціалу його розвитку, особливо з огляду на необхідність посилення страхового захисту виробників сільськогосподарської продукції. Реалізація наявних можливостей щодо активізації ділової та інвестиційної привабливості страхового ринку потребує формування відповідної методологічної бази, в основі якої мають бути закладені фундаментальні принципи страхування, методи, форми та дієві механізми взаємодії між усіма учасниками страхового процесу. Визначальними мотивами дальшого функціонування вітчизняного ринку майнового страхування слід визнати підвищення платоспроможного попиту аграріїв на відповідні послуги та гарантії отримання ними належного рівня майнового захисту, а для страхових компаній – забезпечення платоспроможності, ліквідності й рентабельності операційної діяльності в сегменті страхування сільськогосподарської продукції.

Перспективні дослідження будуть спрямовані на моделювання сучасних бізнес-процесів, орієнтованих на підвищення ділової активності учасників ринку аграрного страхування.

Список використаних джерел

1. Official website of The World Banks. URL: <http://www.worldbank.org>.
2. Алескерова Ю. В. Розвиток сільськогосподарського страхування: теорія, методологія практика: монографія. Вінниця: Друкарня Діло, 2015. 368 с.
3. Остапенко О. М. Удосконалення вітчизняної системи страхування з урахуванням зарубіжного досвіду. *Економіка: реалії часу*. 2013. № 5 (10). С. 19–30.
4. Прокопчук О. Т., Улянич Ю. В., Бечко В. П. Особливості страхування аграрних ризиків у країнах світу. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 3(153). С. 46–53.
5. Ramsey A., Santeramo F. Crop Insurance in the EU: Lesson and Caution from the US. *EuroChoices*. 2017. Vol. 16. Is. 3. Pp. 34–39. <https://doi.org/10.1111/1746-692X.12154>.
6. Jisang Yu., Smith A., Summer D. Effects of Crop Insurance Premium Subsidies on Crop Acreage. *American Journal of Agricultural Economics*. 2018. Vol. 100. Is. 1. Pp. 91–114. <https://doi.org/10.1093/ajae/aax058>.
7. Jensen N., Barret C. Agricultural Index Insurance for Development. *Applied Economic Perspectives and Policy* 2017. Vol. 39. Is. 2. Pp. 199–219. <https://doi.org/10.1093/aep/ppw022>.
8. Komadel D., Pinda L., Sakalova K. Securitization in crop insurance with soil classification. *Agricultural Economics*. 2018. Vol. 64. Is. 3. Pp. 131–140. <https://doi.org/10.17221/156/2016-AGRICECON>.
9. Cole S. A., Xiong W. Agricultural Insurance and Economic Development. *Annual Review of Economics*. 2017. Vol. 9. Is. 1. Pp. 235–262. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-080315-015225>.
10. Crop Insurance Handbook. 2014 United States Department of Agriculture Risk Management Agency Washington, D.C. 840 p.
11. Mahul O., Stutley C. Government Support to Agricultural Insurance Challenges and Options for Developing Countries. Washington DC: The World Bank, 2010. 42 p.
12. Zarkovic N., Toscan B., Mrksic D., Lisov M. Key features of crop insurance in Serbia. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*. 2014. Vol. 20. No. 2. Pp. 23–33.
13. 2016 Annual Global Climate and Catastrophe Report. URL: <http://thoughtleadership.aonbenfield.com/Documents/20170117-ab-if-annual-climate-catastrophe-report.pdf>.
14. Glauber J. W. Agricultural insurance and the World Trade Organization. IFPRI. Discussion Paper 1473. Washington, D.C.: International Food Policy Research Institute (IFPRI). 40 p. URL: <http://ebrary.ifpri.org/cdm/singleitem/collection/p15738coll2/id/129733>.

15. Graber J. A dip into newer P & C opportunities. 18th International Investots's Day Frankfurt, 14 October 2015. Pp. 18–23.

16. Tangermann S. Risk Management in Agriculture and the Future of the EU's Common Agricultural Policy. Issue Paper № 34. International Centre for Trade and Sustainable Development. 2011. URL: <http://www.ictsd.org/sites/default/files/event/2013/09/risk-management-in-agriculture-and-the-future-of-the-eus-common-agricultural-policy-1.pdf>.

17. Рынок агрострахования Украины в 2012 г. Аналитическое исследование. Проект “Развитие агрострахования в Украине”. URL: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/05407f804eb1b072a212bf45b400a808/Report_AgIns-2012-Final_Rus.pdf?MOD=AJPERES.

18. Рынок агрострахования Украины в 2013 г. Аналитическое исследование. Проект “Развитие агрострахования в Украине”. URL: <http://docplayer.ru/62529450-Рынок-агрострахованија-украины-в-2013-г.html>.

19. Ринок агростраховання України у 2014-2016 андерайтингових роках. Аналітичне дослідження. Проект “Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії”. URL: <http://agro-insurance.com/statistica/429>.

20. Ринок агростраховання України у 2016-му андерайтинговому році. Аналітичне дослідження. Проект “Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії”. URL: www.agroinsurance.com.

References

1. Official website of The World Banks, available at: <http://www.worldbank.org>.
2. Aleskerova, Yu. (2015), *Rozvytok silskohospodarskoho strakhuvannia: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Development of agricultural insurance: theory, methodology, practice], Drukarnia Dilo, Vinnytsia, Ukraine.
3. Ostapenko, O. (2013), Improvement of domestic system considering foreign experience. *Economics: time realities*, vol. 5(10), pp. 19–30.
4. Prokopchuk, O., Ulianych, Yu. and Bechko, V. (2014), Peculiarities of agrarian risk insurance in different counties of the world. *Actual problems of the economy*, vol. 3(153), pp. 46–53.
5. Ramsey, A. and Santeramo, F. (2017), Crop Insurance in the EU: Lesson and Caution from the US. *EuroChoices*, vol. 16, is. 3, pp. 34–39. <https://doi.org/10.1111/1746-692X.12154>.
6. Jisang, Yu., Smith, A. and Summer, D. (2018), Effects of Crop Insurance Premium Subsidies on Crop Acreage. *American Journal of Agricultural Economics*, vol. 100, is. 1, pp. 91–114. <https://doi.org/10.1093/ajae/aax058>.
7. Jensen, N. and Barret, C. (2017), Agricultural Index Insurance for Development. *Applied Economic Perspectives and Police*, vol. 39, is. 2, pp. 199–219. <https://doi.org/10.1093/aapp/ppw022>.
8. Komadel, D., Pinda, L. and Sakalova, K. (2018), Securitization in crop insurance with soil classification. *Agricultural Economics*, vol. 64, is. 3, pp.131–140. <https://doi.org/10.17221/156/2016-AGRICECON>.

9. Cole, S. A. and Xiong, W. (2017), Agricultural Insurance and Economic Development. *Annual Review of Economics*, vol. 9, is. 1, pp. 235–262. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-080315-015225>.

10. Crop Insurance Handbook (2014), United States Department of Agriculture Risk Management Agency, Washington, D.C.

11. Mahul, O. and Stutley, S. (2010), Government Support to Agricultural Insurance Challenges and Options for Developing Countries. Washington D.C.: The World Bank.

12. Zarkovic, N., Toscani, B., Mrksic, D. and Lisov, M. (2014), Key Features Crop Insurance in Serbia. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, vol. 20, is. 2, pp. 23–33.

13. 2016 Annual Global Climate and Catastrophe Report (2016), available at: <http://thoughtleadership.aonbenfield.com/Documents/20170117-ab-if-annual-climate-catastrophe-report.pdf>.

14. Glauber, J. W. (2015), Agricultural insurance and the World Trade Organization. IFPRI. Discussion Paper 1473. Washington, D.C.: International Food Policy Research Institute (IFPRI), available at: <http://ebrary.ifpri.org/cdm/singleitem/collection/p15738coll2/id/129733>.

15. Graber, J. (2015), A dip into newer P&C opportunities, *18th International Investotss Day*, Frankfurt, 14 October.

16. Tangermann, S. (2011), Risk Management in Agriculture and the Future of the EUs Common Agricultural Policy. Paper № 34. International Centre for Trade and Sustainable Development, available at: <http://www.ictsd.org/sites/default/files/event/2013/09/risk-management-in-agriculture-and-the-future-of-the-eus-common-agricultural-policy-1.pdf>.

17. Agricultural insurance market in Ukraine in 2012 (2012), Analytical study. The project “Development of agricultural insurance in Ukraine”, available at: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/05407f804eb1b072a212bf45b400a808/Report_AgIns-2012-Final_Rus.pdf?MOD=AJPERES.

18. Agricultural insurance market in Ukraine in 2013 (2013), Analytical study. The project “Development of agricultural insurance in Ukraine”, available at: <http://docplayer.ru/62529450-Rynok-agrostrahovaniya-ukrainy-v-2013-g.html>.

19. Agricultural insurance market in Ukraine in 2014-2016 underwriting years (2016), Analytical study. The project “Development of financing of agrarian sector in Europe and Central Asia”, available at: <http://agro-insurance.com/statistica/429>.

20. Agricultural insurance market in Ukraine in 2016 underwriting years (2016), Analytical study. The project “Development of financing of agrarian sector in Europe and Central Asia”, available at: www.agroinsurance.com.

How to cite this article? Як цитувати цю статтю?

Стиль – ДСТУ:

Віленчук О. Трирівневий аналіз функціонування ринку аграрного страхування в Україні. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2018. Vol. 4. No. 2. Pp. 19–36. URL: www.are-journal.com.

Style – Harvard:

Vilenchuk, O. (2018), Three-level analysis of agrarian insurance market functioning in Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, [Online], vol. 4, no. 2, pp. 19–36, available at: www.are-journal.com.